

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

УДК: 339

М. І. Мікєріна, Г. І. Кучкова

студенти факультету міжнародної економіки і менеджменту, IV курс
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ГЛОБАЛЬНЕ УРЯДУВАННЯ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті розкрито сутність поняття глобального урядування світового фінансового середовища. Визначено основних учасників глобального урядування та показано систему взаємозв'язків між ними. Досліджено особливості основних агентів глобального урядування світового фінансового середовища та обґрунтовані їх сфери впливу.

Ключові слова: глобальне урядування, світове фінансове середовище, ТНК, ТНБ, неурядові організації, глобальна корпоративна еліта.

ГЛОБАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ МИРОВОЙ ФИНАНСОВОЙ СРЕДОЙ

Аннотация. В статье раскрыта суть понятия глобального управления мировой финансовой среды. Определены основные участники глобального управления и показана система взаимосвязей между ними. Исследованы особенности основных агентов глобального управления мировой финансовой среды и обоснованы их сферы влияния.

Ключевые слова: глобальное управление, мировая финансовая среда, ТНК, ТНБ, неправительственные организации, глобальная корпоративная элита.

GLOBAL GOVERNANCE OF THE GLOBAL FINANCIAL ENVIRONMENT

Abstract. The article deals with the concept of global governance of the global financial environment. The main participants of the global governance system and the relationships between them are defined in the article. The peculiarities of the main agents of global governance of the global financial environment and the spheres of their influence are analysed in the article.

Key words: global governance, global financial environment, TNC, TNB, NGO, global corporate elite.

Вступ. На сучасному етапі розвитку спостерігається перерозподіл сфер впливу та контролю в управлінні світовим фінансовим середовищем і відбувається трансформація ролі основних фінансових агентів. Зважаючи на це, постає необхідність дослідження основних гравців глобального фінансового урядування та аналізу їхнього впливу й їхньої взаємокоординації між собою.

Постановка завдання — аналіз сучасних тенденцій у глобальному урядуванні світового фінансового середовища, визначення рівнів сфер впливу різних агентів світового фінансового урядування та дослідження зв'язків між окремими агентами.

Проблематиці інституційної архітектури глобального урядування приділяється значна увага багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Досліджуючи теорію та практику глобального урядування, було проаналізовано наукові результати, які викладені у працях С. Пахомова, Д. Лук'яненка, О. Білоруса, І. Грицяка, Ю. Павленка, А. Поручника, Ю. Рибалко, Д. Хелд (Held, D.), Дж. Розенау (Rosenau, J.), Дж. Стігліца (Stiglitz, J.), С. Хантінгтона (Huntington, S.), Ст. Віталі (Vitali, St.), Дж. Глаттфельдера (Glattfelder, J.), Ст. Баттістона (Battiston, St.) та ін.

Результати. Сучасне глобалізоване середовище характеризується постійно зростаючою взаємозалежністю і взаємозв'язком національних економік різних країн, наслідком чого є дифузія і фрагментація влади у вирішенні економічних питань. З одного боку, держави, як і раніше, залишаються найважливішими гравцями у міжнародних відносинах, з іншого — враховуючи глобалізованість світових ринків, вони вже не можуть визначати результати їх взаємодії на міжнародному рівні [1, с. 34—35]. Сьогодні у процес включилися нові гравці, які володіють значними фінансовими ресурсами і мають власні канали комунікації, форму-

ють свої інтереси і транснаціональні коаліції, створюють сучасну мережу глобального фінансового середовища.

На сьогодні не сформовано єдиний підходу до визначення «глобального урядування» (*global governance*). Слід зазначити, що категорію «глобальне урядування», як «процес, за допомогою якого інтереси суб'єктів можуть бути підсумовані і реалізовані на основі узгоджених дій у рамках формальних чи неформальних інститутів або режимів, створених індивідами або державами на добровільній основі з метою, що відповідають їх інтересам», увів В. Брандт (Brandt, W.) і його колеги з Комісії з глобального урядування [2].

На нашу думку, глобальне урядування світового фінансового середовища включає: спільне керівництво, розподіл прав контролю і визначення порядку прийняття рішення щодо організації світового фінансового ринку; об'єднує національні уряди, міжнародні фінансові організації, недержавні установи, підприємства та громадянське суспільство для досягнення спільних цілей.

Глобальне урядування світового фінансового середовища характеризується значною кількістю суб'єктів, які взаємодіють між собою. Серед основних виділяють: глобальну корпоративну еліту, ТНК, ТНБ, неурядові організації (НУО), національні економіки та міжнародні фінансові організації (МФО). Взаємодіючи між собою на глобальному фінансовому ринку, вони формують мережеві зв'язки (рис. 1).

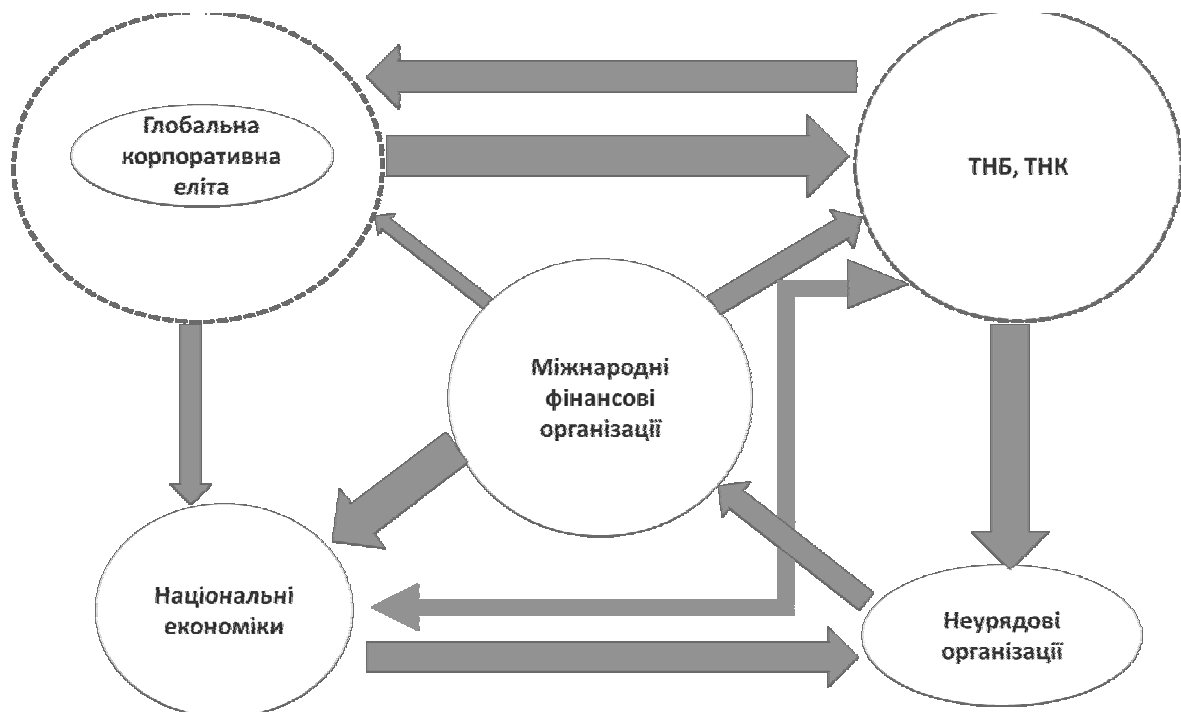

Рис. 1. Зв'язки суб'єктів глобального урядування Джерело: складено авторами самостійно

Зв'язки між суб'єктами відображені у формі стрілок. Товщина стрілки вказує ступінь впливу одного суб'єкта на інший. Пунктирні кола вказують на розмір впливу суб'єктів, а нерозривні — на фізичний розмір суб'єкту (кількість представників).

Важливо відмітити, що вплив цих суб'єктів на глобальне фінансове середовище є різним і не завжди залежить від розміру суб'єктів. Розглянемо окремо вагу кожної групи суб'єктів у глобальному урядуванні світового фінансового середовища.

Глобальна корпоративна еліта. Під глобальною корпоративною елітою ми розуміємо фінансову еліту, яка в документах Citigroup отримала назву «нова керуюча аристократія в інтересах якої зберігати владу, шляхом накопичення фінансово капіталу» [4]. Глобальна корпоративна еліта складає лише 1 % від населення світу, однак зосереджує в своїх руках основний контроль над глобальним бізнес-середовищем [3]. На противагу до глобальної еліти, у ТНК і ТНБ співпадають розміри охоплення ринку з впливом на бізнес-середовище.

Як показують дослідження А. Маршала, сьогодні глобальна корпоративна еліта є незначною за своїми розмірами, проте здійснює значний вплив на глобальне урядування фінансового середовища. Так, за даними ООН 1 % найбагатших людей у світі зосереджує в своїх руках понад 40 % світового багатства. Більше третини з найбагатших у світі живуть у США, при-

близно 27 % у Японії, 6 % у Великобританії, і 5 % у Франції. Ці країни утворюють так звану «плутономіку» (від англ. *plutonomy*¹). Широке поширення цей термін отримав після публікації трьох досліджень стратегії капіталу глобальної фінансової корпорації Citigroup: «Плутономіка: покупка розкоші, пояснюючи глобальні дисбаланси», «перегляд плутономіки: багатий стає багатшим», «Глобальне дослідження» і використовується для описання країн, де економічне зростання забезпечується та контролюється групою найбагатших і найвпливовіших людей світу [4—6].

Глобальна корпоративна еліта контролює значну частину світових фінансів. На 10 % найбагатших людей припадає близько 85 % сукупних активів планети, в той час як на небагате населення — понад 3 млрд людей — припадає менше 1 % від світового багатства. Глобальна корпоративна еліта контролює понад 62 трлн дол. США, тобто майже таку ж частину, як і все населення Землі [7].

При порівнянні глобальної корпоративної еліти та економік груп країн, можна виділити, що еліта країн ЄС складає 0,6 % населення, однак отримує прибутки, які становлять половину ВВП країн ЄС [7].

Спостерігаються тісні зв'язки між глобальною корпоративною елітою та ТНК, оскільки 80 % світових ТНК контролює глобальна корпоративна еліта [3].

Транснаціональні корпорації. Особливістю сучасних глобальних корпорацій є не лише масштаби їх діяльності, але й стрімке зростання концентрації їх капіталу, що надає цим компаніям новий статус у світових координатах і робить їх практично не підконтрольними традиційним інститутам глобального менеджменту. Підтвердженням цього є такі факти: за період з 1971 до 2011 рр. сумарні активи 10 найбільших світових корпорацій збільшилися в 31,4 разу, обсяг продажів — майже в 20 раз; питома вага в загальному об'ємі активів 100 найбільших корпорацій світу у 2011 р. склала 25,8 %, а в загальній чисельності зайнятих — 10,4 % [7].

ТНК виступають значними суб'єктами впливу у міжнародному фінансовому середовищі. За даними 2012 року, топ-25 ТНК заробляють 177 тис. дол. США лише за 1 секунду [8].

Під час дослідження у 2011 році Федеральною вищою технічною школою Цюріха (ETH Zürich) щодо мережі ТНК було виявлено, яким чином структура ТНК впливає на глобальний бізнес. Було проаналізовано 43 000 міжнародних компаній, а саме, хто чим володіє і у якій мірі. Отримана структура ТНК була названа «краватка-метелик» (bow-tie) і полягала у тому, що лише 147 корпорацій контролюють 40 % багатства світу [9]. За цією топологією також найбільш контроль мають початкові ланки (створення товару) та пов'язуючі ланки (передача товару на ринок). Серед TOP 50 корпорацій провідні місця посідають Capital Group International, Inc. China Petrochemical Group. Найбільше ТНК зосереджено в центральній ланці, які мають середній рівень контролю (Société Générale, Allianz SE). Найменший рівень контролю отримують корпорації, які працюють з вихідним та остаточним продуктом [9].

Транснаціональні банки. Стабільною тенденцією у світі залишається збільшення частки ТНБ у світовому бізнесі. На даний момент, менше ніж 1 % топ-банків контролює 40 % глобального бізнесу. Серед найбільших банків виділяють ICBC, JPMorgan Chase & Co, Bank of America, HSBC Holdings та China Construction Bank Corporation за рейтингом TOP 1000 Banks 2013, проведене The Banker [10].

На сьогодні п'ять банків контролюють майже 60 % світового валютного ринку. Порівняно з 1970 р. до 2010 р. частка активів 5 топ-ТНБ зросла з 17 % до 52 %. Топ-банки отримують переважно великі прибутки під час рецесії та фінансових криз і нарощують частку ринку, а малі банки банкрутують.

У квітні 2012 року Wall Street Journal опублікував, що три з найбільших банків Європи Barclays, Deutsche Bank і Banco Santander отримували великі прибутки навіть під час фінансової кризи 2008—2009 років [11]. У той час як інші банки в Європі збанкрутували, топ-банки використали новий метод отримання прибутку: вони викупили свої облигації за низькими цінами, збільшивши свій щоквартальний прибуток.

Міжнародні фінансові організації. До складу найвпливовіших МФО відносяться: МВФ (International Monetary Fund), МБРР (International Bank for Reconstruction and Development), Світовий Банк (World Bank), Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements), Міжнародна фінансова корпорація (International Finance Corporation). При аналізі зазначених міжнародних фінансових організацій слід зазначити, що за рівнем прозорості перше місце посідає Світовий Банк, за рівнем всеосяжності — МВФ.

¹ Економічна теорія, яка вивчає поведінку людей, що прагнуть виключно до збільшення власного багатства; слово вперше вжив англ економіст, лауреат Нобелівської премії 1972 р. Дж. Хікс.

Міжнародні неурядові організації. МНУО тісно взаємодіють з усіма гравцями фінансового урядування, особливо з глобальною корпоративною елітою. Так, практично всі найбільші благодійні фонди та профільні організації США (Фонд Форда, Фонд Рокфеллера, Фонд Мак Артура) є активними спонсорами провідних міжнародних громадських організацій.

Наприклад, Фонд Мак Артура є значним інвестором МНУО. У 2012 р. структура інвестування була такою: найбільша частка фінансування зосереджувалась у сфері прав людини — 17,5 млн дол. США, міжнародного правосуддя — 16,9 млн дол. США, стабільного зростання та міжнародної безпеки — 14,8 млн дол. США [12].

МНУО проводять тісну кооперацію з провідними МФО. Останнім часом найбільшої критики з боку МНУО зазнають Світовий банк, МВФ у зв'язку з проведенням політики, що сприяє виникненню проблем соціальної нерівності в країнах, що розвиваються та призводить до погіршення умов життя та бідності. МНУО організують акції протесту, створюють комітети для моніторингу діяльності та контролю цих фінансових структур.

Важливою проблемою діяльності МНУО залишається контроль за їхньою діяльністю з боку держави. Сучасні МНУО використовуються урядами у своїх міжнародних справах через обов'язкове співробітництво неурядових організацій з міжурядовими, які перебувають під контролем держав.

Не менш цікавим і важливим у сучасному глобальному урядуванні є характер взаємодії між МНУО та ТНБ. Раніше відносини між цими двома організаціями носили ворожий характер, однак останні 30 років спостерігається посилення інтенсивності та поглиблення їхньої взаємодії. Дану зміну відносин можна пояснити відмінністю ресурсів, якими володіють дані організації та їхніми підходами до вирішення спільних питань. Якщо основними ресурсами МНУО є їх репутація та справедливість по відношенню до суспільства, то довгостроковою конкурентною перевагою ТНК є управлінські, трудові, технологічні та фінансові ресурси. ТНБ надають МНУО фінансову підтримку для забезпечення їх конкурентоспроможності, перш за все з метою покращення своєї репутації у суспільстві. Така взаємодія діяльності обох видів організацій, водночас, дозволяє їм вирішити спільні соціальні проблеми [2].

На сьогодні на основі існуючих досліджень неможливо виділити єдині підходи до оцінки форми взаємодії «МНУО-ТНК» через різні мотиви та цілі даних організацій. МНУО переслідують вищі цілі: захист навколишнього середовища, вирішення проблеми соціальної нерівності; ТНК спрямовані на максимізацію прибутку. Крім того, МНУО можуть зіткнутися з проблемами недобросовісності свого бізнес-партнера, що може нанести шкоди репутації та легітимності МНУО. Також варто відмітити, що, на відміну від ТНК, МНУО мають вищий рівень довіри з боку суспільства і вважаються спроможнішими вирішити конкретні соціальні проблеми [2].

Водночас ТНК (ТНБ) усе частіше використовують транснаціональні НУО як можливість відстоювання власних інтересів перед міжнародними організаціями та міжнародними регіональними угрупованнями. Проте останнім часом спостерігається тенденція до поступового зближення економічних і фінансових інтересів ТНК (ТНБ) і МНУО, як наслідок спостерігається посилення впливу ТНБ на МНУО.

Висновки. Функціональна структура урядування світового фінансового середовища перебуває в процесі формування та становлення. Основними елементами є переважно міжнародні організації, країни-лідери, ТНБ, ТНК та їхні банки, фондові біржі, інституційні інвестори, фінансові міжнародні організації, неурядові організації та глобальна корпоративна еліта. Окремо кожен з них не може в повній мірі забезпечити ефективний розвиток глобального фінансового середовища.

На сьогодні залишається актуальною проблема створення моделі або форми вирішення глобальних проблем, яка забезпечить визначення глобального урядування та інституційне оформлення процесів розвитку економічної і політичної систем.

Список використаних джерел

1. Рибалко Ю. С., Журлов А. М. Розвиток міжнародних корпоративних структур у глобалізованому середовищі / Ю. С. Рибалко, А. М. Журлов // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2012. — № 6 (65). — С. 34—38.

2. Рибалко Ю. С. ТНК в інституційній архітектурі глобального урядування світової економіки / Ю. С. Рибалко // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. — К. : НАУ, 2014. — № 1. — С. 210—216.

3. Andrew Gavin Marshall (2013) Global Power Project, Part 1: Exposing the Transnational Capitalist Class, *Andrewgavinmarshall.com*, [Electronic resource] <http://andrewgavinmarshall.com/2013/06/12/global-power-project-part-1-exposing-the-transnational-capitalist-class>
4. Equity Strategy. (2005, October 16). Plutonomy: Buying Luxury, Explaining Global Disbalance. [Electronic resource] <http://pissedoffwoman.files.wordpress.com/2012/04/citigroup-plutonomy-report-part-1.pdf>
5. Equity Strategy. (2006, March 5). Revisiting Plutonomy: The Rich Getting Richer. [Electronic resource] http://sttpml.org/wp-content/uploads/2013/10/Citigroup_Plutonomy_Report_Part_2.pdf
6. Equity Strategy. The Global Investigator. (2006, September 29). [Electronic resource] <http://pissedoffwoman.files.wordpress.com/2012/04/citigroup-plutonomy-report-part-3.pdf>
7. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование: монография / [Д. Лукьяненко, В. Колесов, Я. Столярчук, и др.] ; под науч. ред. профессоров Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. — К.: КНЭУ, 2013. — 446, [2]с.
8. State of Power Report 2014. — 2014. — 99 (in Eng), [Electronic resource] <http://www.tni.org/briefing/state-power-2014>
9. Vitali, St., Glattfelder, J. and Battiston, St. (2011). The Network of Global Corporate Control, *PLoS ONE*, [Electronic resource] [http://www.plosone.org/article/info %3Adoi %2F10.1371 %2Fjournal.pone.0025995](http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0025995)
10. Top 1000 World Banks Ranking 2013. (2013). The Banker, [Electronic resource] <http://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks>
11. Andrew Gavin Marshall (2013). The «Real» Recovery: Welcome to the Network of Global Corporate Control, *Andrewgavinmarshall.com*, [Electronic resource] <http://andrewgavinmarshall.com/2013/02/01/the-real-recovery-welcome-to-the-network-of-global-corporate-control/>
12. MacArthur Foundation. [Electronic resource] <http://www.macfound.org/about/financials/>

20.10.2014 p.